

Podstawa programowa kształcenia ogólnego

z komentarzem

Szkoła ponadpodstawowa:
4-letnie liceum
5-letnie technikum

Historia muzyki

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

Podstawa programowa kształcenia ogólnego

z komentarzem

**Szkoła ponadpodstawowa:
4-letnie liceum
5-letnie technikum**

Historia muzyki

Spis treści

Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego, III etap edukacyjny: 4-letnie liceum ogólnokształcące oraz 5-letnie technikum	7
Podstawa programowa przedmiotu historia muzyki	13
Zakres rozszerzony	13
Cele kształcenia – wymagania ogólne	13
Treści nauczania – wymagania szczegółowe	13
Warunki i sposób realizacji	19
Komentarz do podstawy programowej liceum i technikum, <i>Maciej Kołodziejcki</i>	20

Preambuła podstawy programowej kształcenia ogólnego

III etap edukacyjny: 4-letnie liceum ogólnokształcące oraz 5-letnie technikum

Kształcenie ogólne w szkole ponadpodstawowej tworzy programowo spójną całość i stanowi fundament wykształcenia, umożliwiając zdobycie zróżnicowanych kwalifikacji zawodowych, a następnie ich doskonalenie lub modyfikowanie, otwierając proces uczenia się przez całe życie.

Celem kształcenia ogólnego w liceum ogólnokształcącym i technikum jest:

- 1) traktowanie uporządkowanej, systematycznej wiedzy jako podstawy kształtowania umiejętności;
- 2) doskonalenie umiejętności myślowo-językowych, takich jak: czytanie ze zrozumieniem, pisanie twórcze, formułowanie pytań i problemów, posługiwanie się kryteriami, uzasadnianie, wyjaśnianie, klasyfikowanie, wnioskowanie, definiowanie, posługiwanie się przykładami itp.;
- 3) rozwijanie osobistych zainteresowań ucznia i integrowanie wiedzy przedmiotowej z różnych dyscyplin;
- 4) zdobywanie umiejętności formułowania samodzielnych i przemyślanych sądów, uzasadniania własnych i cudzych sądów w procesie dialogu we wspólnocie dociekającej;
- 5) łączenie zdolności krytycznego i logicznego myślenia z umiejętnościami wyobrażeniowo-twórczymi;
- 6) rozwijanie wrażliwości społecznej, moralnej i estetycznej;
- 7) rozwijanie narzędzi myślowych umożliwiających uczniom obcowanie z kulturą i jej rozumienie;
- 8) rozwijanie u uczniów szacunku dla wiedzy, wyrabianie pasji poznawania świata i zachęcanie do praktycznego zastosowania zdobytych wiadomości.

Do najważniejszych umiejętności zdobywanych przez ucznia w trakcie kształcenia ogólnego w liceum ogólnokształcącym i technikum należą:

- 1) myślenie – rozumiane jako złożony proces umysłowy, polegający na tworzeniu nowych reprezentacji za pomocą transformacji dostępnych informacji, obejmującej interakcję wielu operacji umysłowych: wnioskowanie, abstrahowanie, rozumowanie, wyobrażanie sobie, sądzenie, rozwiązywanie problemów, twórczość. Dzięki temu, że uczniowie szkoły ponadpodstawowej uczą się równocześnie różnych przedmiotów, możliwe jest rozwijanie następujących typów myślenia: analitycznego, syntetycznego, logicznego, komputacyjnego, przyczynowo-skutkowego, kreatywnego, abstrakcyjnego; zachowanie ciągłości kształcenia ogólnego rozwija zarówno myślenie percepcyjne, jak i myślenie pojęciowe. Synteza obu typów myślenia stanowi podstawę wszechstronnego rozwoju ucznia;
- 2) czytanie – umiejętność łącząca zarówno rozumienie sensów, jak i znaczeń symbolicznych wypowiedzi; kluczowa umiejętność lingwistyczna i psychologiczna prowadząca do

- rozwoju osobowego, aktywnego uczestnictwa we wspólnocie, przekazywania doświadczeń między pokoleniami;
- 3) umiejętność komunikowania się w języku ojczystym i w językach obcych, zarówno w mowie, jak i w piśmie, to podstawowa umiejętność społeczna, której podstawą jest znajomość norm językowych oraz tworzenie podstaw porozumienia się w różnych sytuacjach komunikacyjnych;
 - 4) kreatywne rozwiązywanie problemów z różnych dziedzin ze świadomym wykorzystaniem metod i narzędzi wywodzących się z informatyki, w tym programowanie;
 - 5) umiejętność sprawnego posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjno-komunikacyjnymi, w tym dbałość o poszanowanie praw autorskich i bezpieczne poruszanie się w cyberprzestrzeni;
 - 6) umiejętność samodzielnego docierania do informacji, dokonywania ich selekcji, syntezy oraz wartościowania, rzetelnego korzystania ze źródeł;
 - 7) nabywanie nawyków systematycznego uczenia się, porządkowania zdobytej wiedzy i jej pogłębiania;
 - 8) umiejętność współpracy w grupie i podejmowania działań indywidualnych.

Jednym z najważniejszych zadań liceum ogólnokształcącego i technikum jest rozwijanie kompetencji językowej i kompetencji komunikacyjnej stanowiących kluczowe narzędzie poznawcze we wszystkich dyscyplinach wiedzy. Istotne w tym zakresie jest łączenie teorii i praktyki językowej. Bogacenie słownictwa, w tym poznawanie terminologii właściwej dla każdego z przedmiotów, służy rozwojowi intelektualnemu ucznia, a wspomaganie i dbałość o ten rozwój należy do obowiązków każdego nauczyciela.

Ważnym zadaniem szkoły jest przygotowanie uczniów do życia w społeczeństwie informacyjnym. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni stwarzać uczniom warunki do nabywania umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz dokumentowania swojej pracy, z uwzględnieniem prawidłowej kompozycji tekstu i zasad jego organizacji, z zastosowaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Realizację powyższych celów powinna wspomagać dobrze wyposażona biblioteka szkolna, dysponująca aktualnymi zbiorami, zarówno w postaci księgozbioru, jak i w postaci zasobów multimedialnych. Nauczyciele wszystkich przedmiotów powinni odwoływać się do zasobów biblioteki szkolnej i współpracować z nauczycielami bibliotekarzami w celu wszechstronnego przygotowania uczniów do samokształcenia i świadomego wyszukiwania, selekcjonowania i wykorzystywania informacji.

Ponieważ środki społecznego przekazu odgrywają coraz większą rolę, zarówno w życiu społecznym, jak i indywidualnym, każdy nauczyciel powinien poświęcić dużo uwagi edukacji medialnej, czyli wychowaniu uczniów do właściwego odbioru i wykorzystania mediów.

Ważnym celem działalności szkoły jest skuteczne nauczanie języków obcych. Bardzo ważne jest dostosowanie zajęć do poziomu przygotowania ucznia, które uzyskał na wcześniejszych etapach edukacyjnych.

Ważnym zadaniem szkoły jest także edukacja zdrowotna, której celem jest rozwijanie u uczniów postawy dbałości o zdrowie własne i innych ludzi oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu.

W procesie kształcenia ogólnego szkoła kształtuje u uczniów postawy sprzyjające ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takie jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek dla innych ludzi, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista, gotowość do uczestnictwa w kulturze, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej. W rozwoju społecznym bardzo ważne jest kształtowanie postawy obywatelskiej, postawy poszanowania tradycji i kultury własnego narodu, a także postawy poszanowania dla innych kultur i tradycji.

Kształcenie i wychowanie w liceum ogólnokształcącym i technikum sprzyja rozwijaniu postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych uczniów. Zadaniem szkoły jest wzmocnienie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i regionalnej, przywiązania do historii i tradycji narodowych, przygotowanie i zachęcanie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego, w tym do angażowania się w wolontariat. Szkoła dba o wychowanie młodzieży w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka, kształtuje postawę szacunku dla środowiska przyrodniczego, motywuje do działań na rzecz ochrony środowiska oraz rozwija zainteresowanie ekologią.

Duże znaczenie dla rozwoju młodego człowieka oraz jego sukcesów w dorosłym życiu ma nabywanie kompetencji społecznych, takich jak: komunikacja i współpraca w grupie, w tym w środowiskach wirtualnych, udział w projektach zespołowych lub indywidualnych oraz organizacja i zarządzanie projektami.

Strategia uczenia się przez całe życie wymaga umiejętności podejmowania ważnych decyzji, poczynając od wyboru szkoły ponadpodstawowej, kierunku studiów lub konkretnej specjalizacji zawodowej, poprzez decyzje o wyborze miejsca pracy, sposobie podnoszenia oraz poszerzania swoich kwalifikacji, aż do ewentualnych decyzji o zmianie zawodu. I te umiejętności kształtowane będą w szkole ponadpodstawowej.

Przedmioty w liceum ogólnokształcącym i technikum mogą być nauczane w zakresie podstawowym lub w zakresie rozszerzonym:

- 1) tylko w zakresie podstawowym – przedmioty: muzyka, plastyka, podstawy przedsiębiorczości, wychowanie fizyczne, edukacja dla bezpieczeństwa, wychowanie do życia w rodzinie, etyka;
- 2) w zakresie podstawowym i w zakresie rozszerzonym: język polski, język obcy

nowożytny, matematyka, język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz język regionalny – język kaszubski, historia, wiedza o społeczeństwie, geografia, biologia, chemia, filozofia, fizyka, informatyka;

- 3) tylko w zakresie rozszerzonym – przedmioty: historia muzyki, historia sztuki, język łaciński i kultura antyczna.

Szkoła ma stwarzać uczniom warunki do nabywania wiedzy i umiejętności potrzebnych do rozwiązywania problemów z wykorzystaniem metod i technik wywodzących się z informatyki, w tym logicznego i algorytmicznego myślenia, programowania, posługiwania się aplikacjami komputerowymi, wyszukiwania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł, posługiwania się komputerem i podstawowymi urządzeniami cyfrowymi oraz stosowania tych umiejętności na zajęciach z różnych przedmiotów, m.in. do pracy nad tekstem, wykonywania obliczeń, przetwarzania informacji i jej prezentacji w różnych postaciach.

Każda sala lekcyjna powinna mieć dostęp do internetu, uczniowie i nauczyciele powinni mieć zapewniony dostęp do pracowni stacjonarnej lub mobilnej oraz możliwość korzystania z własnego sprzętu. Wszystkie pracownie powinny być wyposażone w monitor interaktywny (z wbudowanym komputerem i oprogramowaniem) lub zestaw: komputer, projektor i tablica interaktywna lub ekran.

Szkoła ma również przygotowywać uczniów do dokonywania świadomych i odpowiedzialnych wyborów w trakcie korzystania z zasobów dostępnych w internecie, krytycznej analizy informacji, bezpiecznego poruszania się w przestrzeni cyfrowej, w tym nawiązywania i utrzymywania opartych na wzajemnym szacunku relacji z innymi użytkownikami sieci.

Szkoła oraz poszczególni nauczyciele podejmują działania mające na celu zindywidualizowane wspomaganie rozwoju każdego ucznia, stosownie do jego potrzeb i możliwości.

Uczniom z niepełnosprawnościami szkoła zapewnia optymalne warunki pracy. Wybór form indywidualizacji nauczania powinien wynikać z rozpoznania potencjału każdego ucznia. Zatem nauczyciel powinien tak dobierać zadania, aby z jednej strony nie przerastały one możliwości ucznia (uniemożliwiały osiągnięcie sukcesu), a z drugiej nie powodowały obniżenia motywacji do radzenia sobie z wyzwaniami.

Bardzo istotna jest edukacja zdrowotna, która prowadzona konsekwentnie i umiejętnie będzie przyczyniać się do poprawy kondycji zdrowotnej społeczeństwa oraz pomyślności ekonomicznej państwa.

Zastosowanie metody projektu, oprócz wspierania w nabywaniu opisanych wyżej kompetencji, pomaga również rozwijać u uczniów przedsiębiorczość i kreatywność oraz umożliwia stosowanie w procesie kształcenia innowacyjnych rozwiązań programowych, organizacyjnych lub metodycznych.

Opis wiadomości i umiejętności zdobytych przez ucznia w szkole ponadpodstawowej jest przedstawiany w języku efektów uczenia się, zgodnie z Polską Ramą Kwalifikacji¹.

Działalność edukacyjna szkoły określona jest przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania;
- 2) program wychowawczo-profilaktyczny szkoły.

Szkolny zestaw programów nauczania oraz program wychowawczo-profilaktyczny szkoły tworzą spójną całość i muszą uwzględniać wszystkie wymagania opisane w podstawie programowej. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela.

Obok zadań wychowawczych i profilaktycznych nauczyciele wykonują również działania opiekuńcze odpowiednio do istniejących potrzeb.

Działalność wychowawcza szkoły należy do podstawowych celów polityki oświatowej państwa. Wychowanie młodego pokolenia jest zadaniem rodziny i szkoły, która w swojej działalności musi uwzględniać wolę rodziców, ale także i państwa, do którego obowiązków należy stwarzanie właściwych warunków wychowania. Zadaniem szkoły jest ukierunkowanie procesu wychowawczego na wartości, które wyznaczają cele wychowania i kryteria jego oceny. Wychowanie ukierunkowane na wartości zakłada przede wszystkim podmiotowe traktowanie ucznia, a wartości skłaniają człowieka do podejmowania odpowiednich wyborów czy decyzji. W realizowanym procesie dydaktyczno-wychowawczym szkoła podejmuje działania związane z miejscami ważnymi dla pamięci narodowej, formami upamiętniania postaci i wydarzeń z przeszłości, najważniejszymi świętami narodowymi i symbolami państwowymi.

W czteroletnim liceum ogólnokształcącym i pięcioletnim technikum są realizowane następujące przedmioty:

- 1) język polski;
- 2) język obcy nowożytny;
- 3) filozofia;
- 4) język łaciński i kultura antyczna;
- 5) muzyka;
- 6) historia muzyki;
- 7) plastyka;

¹ Ustawa z dnia 22 grudnia 2015 r. o Zintegrowanym Systemie Kwalifikacji (Dz. U. z 2017 r. poz. 986 i 1475).

- 8) historia sztuki;
- 9) historia;
- 10) wiedza o społeczeństwie;
- 11) geografia;
- 12) podstawy przedsiębiorczości;
- 13) biologia;
- 14) chemia;
- 15) fizyka;
- 16) matematyka;
- 17) informatyka;
- 18) wychowanie fizyczne;
- 19) edukacja dla bezpieczeństwa;
- 20) wychowanie do życia w rodzinie²⁾;
- 21) etyka;
- 22) język mniejszości narodowej lub etnicznej³⁾;
- 23) język regionalny – język kaszubski³⁾.

Historia muzyki

Historia muzyki ma charakter syntetyczny (periodyzacja i systematyka), interakcyjny (relacje i związki), implikacyjny (przyczyna, skutek) i eksplanacyjny (wyjaśnianie). Jako przedmiot rozszerzony historia muzyki powinna być rozpatrywana w szerokim kontekście kultury, języka, literatury, sztuki, architektury i nauki. Należy również uwzględnić uwarunkowania, procesy i fakty mające bezpośredni i pośredni związek z historią powszechną. Zarówno wiedza faktograficzna i jej związki z poszczególnymi epokami, jak i wiedza proceduralna, związana ze słuchaniem muzyki i jej percepcją, stanowią istotny komponent wiadomości i umiejętności ucznia.

Treści podstawy programowej do historii muzyki zostały podzielone na trzy główne zakresy – muzyka w ujęciu historycznym, analiza i interpretacja dzieł oraz tworzenie wypowiedzi – które wzajemnie się uzupełniają i przenikają. Ważnym aspektem w edukacji muzycznej młodzieży na tym etapie jest ścisłe łączenie zagadnień teoretycznych z percepcją muzyki oraz postrzeganiem jej w szerokim kontekście rozwoju na przestrzeni wieków. Zdobywane wcześniej umiejętności muzyczne i wynikająca z praktyki wykonawczej znajomość elementów teorii muzyki stanowi teraz podstawę do głębszego poznawania i przeżywania dzieł muzycznych.

² Sposób nauczania przedmiotu wychowanie do życia w rodzinie określają przepisy wydane na podstawie art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. poz. 78, z 1995 r. poz. 334, z 1996 r. poz. 646, z 1997 r. poz. 943 i poz. 1040, z 1999 r. poz. 32 oraz z 2001 r. poz. 1792).

³ Przedmiot język mniejszości narodowej lub etnicznej oraz przedmiot język regionalny – język kaszubski jest realizowany w szkołach (oddziałach) z nauczaniem języka mniejszości narodowych lub etnicznych oraz języka regionalnego – języka kaszubskiego, zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2017 r. poz. 2198, 2203 i 2361).

Podstawa programowa przedmiotu historia muzyki

III etap edukacyjny: 4-letnie liceum ogólnokształcące oraz 5-letnie technikum

Zakres rozszerzony

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- I. Muzyka w ujęciu historycznym – periodyzacja, język, właściwości i charakterystyka.
 1. Poznanie muzyki w ujęciu historycznym od zarania dziejów, przez starożytność, średniowiecze, renesans, barok, klasycyzm, romantyzm do muzyki XX wieku i współczesności.
 2. Postrzeganie muzyki w kontekście kultury poszczególnych epok, kształtujących ją zjawisk społecznych i wydarzeń historycznych oraz powiązanej z nimi estetyki.

- II. Analiza i interpretacja dzieł muzycznych.
 1. Dokonywanie analizy percepcyjnej i opisu różnorodnych dzieł muzycznych reprezentatywnych dla poszczególnych epok pod względem estetycznym, formalnym, strukturalnym i stylistycznym oraz ich interpretacja wraz z uzasadnieniem.
 2. Ukazywanie zmienności wybranych form muzycznych w kontekście ich rozwoju i przeobrażeń w poszczególnych epokach. Współczesne inspiracje muzyką artystyczną na przestrzeni wieków.

- III. Tworzenie wypowiedzi związanych z historią i kulturą muzyczną.

Stymulowanie umiejętności krytyczno-refleksyjnego myślenia o muzyce na różnych poziomach percepcji muzycznej, w odmiennych jej zakresach (bliższa – dalsza), wymiarach (kulturowym, etnicznym, użytkowym i in.), kontekstach (społecznym, humanistycznym, religijnym i in.) i biegunach (kultura wysoka versus masowa).

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

- I. Muzyka w ujęciu historycznym – periodyzacja, język, właściwości i charakterystyka.
 1. Muzyka w prehistorii. Uczeń:
 - 1) wymienia i omawia hipotezy dotyczące powstania muzyki;
 - 2) opisuje instrumenty prehistoryczne.
 2. Starożytność (Egipt, Grecja, Rzym i in.). Uczeń:
 - 1) wymienia i omawia funkcje muzyki (użytkowa, obrzędowa, rozrywkowa, wojskowa);
 - 2) rozróżnia i charakteryzuje gatunki muzyczne związane z teatrem antycznym (hymn, oda);

- 3) wymienia i klasyfikuje starożytne instrumenty muzyczne (np. harfa, lira, kithara, aulos, fletnia Pana, sistrum, organy hydrauliczne, tuba, róg, trąbka i in.);
 - 4) omawia miejsce muzyki w nauce i filozofii starożytnej (Pitagoras – teoria muzyki, Platon i Arystoteles – znaczenie muzyki w wychowaniu młodego pokolenia, wartości etyczno-moralne).
3. Średniowiecze. Uczeń:
- 1) charakteryzuje kulturę muzyczną wczesnego średniowiecza związaną z rozwojem chrześcijaństwa;
 - 2) omawia chorał gregoriański:
 - a) powstanie,
 - b) związek z liturgią Kościoła rzymskiego (antyfonarz),
 - c) cechy,
 - d) notacja (neumy),
 - e) sposoby wykonania: *accentus* i *contentus*,
 - f) system modalny,
 - g) formy i gatunki z nim związane: hymn, psalm, antyfona, msza, dramat liturgiczny (misterium) i in.;
 - 3) omawia początki wielogłosowości w muzyce kościelnej:
 - a) formy: organum i *discantus*,
 - b) teoretycy: Hucbald, Guido z Arezzo,
 - c) szkoła Notre Dame i jej przedstawiciele: Leoninus i Perotinus;
 - 4) omawia rozwój monodii epickiej i lirycznej (działalność trubadurów i truverów);
 - 5) charakteryzuje *ars antiqua* (muzyka menzuralna i jej notacja, szkoły klasztorne jako ośrodki kultury muzycznej) i *ars nova* (muzyka świecka, dworska, rozwój muzyki instrumentalnej);
 - 6) omawia cechy wybranych form muzycznych (msza i jej stałe części, organum, motet, pieśń, rondo, ballada);
 - 7) wymienia i klasyfikuje średniowieczne instrumenty muzyczne (np. szałamaja, fidel, kornet, krzywula, lira korbowa, rebek, psalterium);
 - 8) zna kompozytorów i teoretyków średniowiecznych (Leoninus, Perotinus, Guido d'Arezzo, Philippe de Vitry, Guillaume de Machaut, Piotr z Grudziądza, Wincenty z Kielczy (Kielc), Mikołaj z Radomia);
 - 9) wymienia zabytki polskiej i europejskiej muzyki średniowiecznej (*Bogurodzica*, *Gaude Mater Polonia*, *Chwała Tobie*, *Gospodzinie* i in.);
 - 10) zna pojęcia: śpiew melizmatyczny (melizmaty), skale modalne, *cantus firmus*, neumy.
4. Renesans. Uczeń:
- 1) charakteryzuje muzykę renesansową, jej odniesienia do starożytnych ideałów i wartości;
 - 2) wymienia formy muzyki wokalne i instrumentalnej;

- 3) omawia cechy wybranych form muzycznych (madrygał, pieśń, kanon);
 - 4) klasyfikuje renesansowe instrumenty muzyczne (lutnia, flety, szpinet, klawikord, viola) oraz wymienia słynnych lutników (rody lutnicze);
 - 5) zna kompozytorów renesansowych (Guillaume Dufay, Orlando di Lasso, Giovanni Pierluigi da Palestrina, Wacław z Szamotuł, Mikołaj Gomółka, Marcin Leopolita, Mikołaj Zieleński, i in.) i podaje przykłady ich twórczości;
 - 6) charakteryzuje „Złoty wiek muzyki polskiej”;
 - 7) zna pojęcia: tabulatura, polifonia wokalna, *a cappella*, polichóralność, imitacja, kapela.
5. Barok. Uczeń:
- 1) charakteryzuje muzykę barokową w kontekście estetyki epoki, uwzględniając:
 - a) styl ornamentalny – nawiązanie do sztuk plastycznych i architektury,
 - b) działalność Cameraty florenckiej i narodziny opery,
 - c) szczyt rozwoju polifonii związany z twórczością Jana Sebastiana Bacha,
 - d) powstanie systemu dur-moll i basso continuo,
 - e) concerto – powszechne muzykowanie i związane z nim formy (concerto grosso, muzyka plenerowa);
 - 2) omawia cechy wybranych form muzycznych (fuga, preludium, toccata, suita i partita, tańce: menuet, gawot; koncert, concerto grosso, sonata barokowa, uwertura, opera, oratorium, pasja, kantata);
 - 3) wymienia i klasyfikuje barokowe instrumenty muzyczne (klawesyn, organy, skrzypce, altówka, wiolonczela, kontrabas, obój, waltornia, fortepian, flet poprzeczny);
 - 4) wymienia i charakteryzuje twórczość kompozytorów (Claudio Monteverdi, Johann Sebastian Bach, Georg Friedrich Haendel, Antonio Vivaldi, Arcangelo Corelli, klawesyniści francuscy: Jean Philippe Rameau, François Couperin);
 - 5) omawia polską muzykę barokową i jej reprezentantów (Bartłomiej Pękiel, Adam Jarzębski, Marcin Mielczewski, Grzegorz Gerwazy Gorczycki);
 - 6) zna pojęcia: system dur-moll, polifonia imitacyjna, bas cyfrowany (basso continuo), kontrapunkt, forma ewolucyjna, orkiestra barokowa, improwizacja, forma wariacyjna, ostinato, system równomiernie temperowany, bel canto.
6. Klasycyzm. Uczeń:
- 1) charakteryzuje muzykę w kontekście estetyki epoki:
 - a) okres przedklasycy i jego reprezentantów (klawesyniści francuscy, Christoph Willibald Gluck, Luigi Boccherini),
 - b) szkoła mannheimska i jej wpływ na powstanie klasycyzmu,
 - c) opisuje styl gallant,
 - d) związki muzyki z kulturą mieszczańską,
 - e) muzyka salonowa,
 - f) rola teatrów jako ośrodków muzycznych,
 - g) twórczość i działalność klasyków wiedeńskich,

- h) odmienność późnej twórczości Ludwiga van Beethovena jako prekursora romantyzmu,
 - i) zmiany w cyklu sonatowym dokonane przez Ludwiga van Beethovena i ich przykłady;
- 2) omawia cechy wybranych form muzycznych:
- a) części cyklu sonatowego (w tym allegro sonatowe),
 - b) gatunki oparte na cyklu sonatowym: sonata klasyczna, symfonia, koncert solowy, kwartet smyczkowy,
 - c) wariacje,
 - d) rondo,
 - e) XVIII-wieczna muzyka rozrywkowa i jej formy: serenada, divertimento;
- 3) wymienia i klasyfikuje instrumenty orkiestry symfonicznej, skład kwartetu smyczkowego i różnych zespołów kameralnych typowych dla epoki klasycyzmu;
- 4) wymienia i charakteryzuje twórczość kompozytorów (Joseph Haydn, Wolfgang Amadeus Mozart, Ludwig van Beethoven);
- 5) omawia polską muzykę epoki klasycyzmu (pieśń patriotyczna, polonez, śpiewogra, wodewil) i jej reprezentantów (Maciej Kamieński, Jan Stefani, Michał Kleofas Ogiński, Józef Elsner, Karol Kurpiński);
- 6) zna pojęcia: styl galant, homofonia, klasycy wiedeńscy, elementy allegro sonatowego (dualizm tematyczny, ekspozycja, przetworzenie, reprzyza), kadencja wirtuozowska, elementy rondo (refren, kuplety).
7. Romantyzm. Uczeń:
- 1) charakteryzuje muzykę romantyczną w kontekście estetyki epoki:
- a) rozumie związki muzyki Ludwiga van Beethovena z początkami romantyzmu,
 - b) opisuje styl brillant,
 - c) wymienia charakterystyczne cechy romantyzmu (uczuciowość, elementy narodowe i ludowe, wirtuozeria (wirtuozzi, np. Niccolò Paganini, Fryderyk Chopin, Ferenc Liszt, Henryk Wieniawski i in.),
 - d) dostrzega wątki narodowe w muzyce,
 - e) omawia rozwój muzykowania domowego,
 - f) opisuje orkiestrę symfoniczną w romantyzmie (powiększenie składu, szczególnie u Hectora Berlioz i Gustava Mahlera, rola dyrygenta);
- 2) omawia cechy wybranych form muzycznych:
- a) wielkie (sonata, symfonia, opera, dramat muzyczny, poemat symfoniczny, koncert),
 - b) małe (liryka instrumentalna: pieśń bez słów, scherzo, nokturn, preludium, etiuda, bagatela, impromptu, moment musical, rapsodia, fantazja, ballada i in.), pieśń, rondo klasyczne a rondo romantyczne;
- 3) wymienia i klasyfikuje instrumenty muzyczne charakterystyczne dla epoki romantyzmu: fortepian, pianino, gitara, harfa; instrumenty smyczkowe

(skrzypce, altówka, wiolonczela, kontrabas), instrumenty dęte: róg (waltornia), obój, flet, klarnet, saksofon; wymienia kompozytorów romantyzmu i charakteryzuje ich twórczość: Franz Schubert, Hector Berlioz, Felix Mendelssohn-Bartholdy, Robert Schumann, Ferenc Liszt, Gioacchino Rossini, Giuseppe Verdi, Richard Wagner, Giacomo Puccini i późny romantyzm: Johann Brahms, Piotr Czajkowski, Gustav Mahler;

- 4) omawia szkoły narodowe: niemiecka (Carl Maria von Weber i Richard Wagner), czeska (Bedřich Smetana i Antonín Dvořák), polska (Stanisław Moniuszko, Fryderyk Chopin i Zygmunt Noskowski), rosyjska (Potężna Gromadka, a w niej przede wszystkim: Modest Musorgski, Aleksander Borodin i Nikołaj Rimski-Korsakow), hiszpańska (Isaac Albéniz, Enrique Granados), francuska (César Franck), angielska (Edward Elgar, Ralph Vaughan Williams), w Skandynawii: norweska (Edvard-Grieg) i fińska (Jan Sibelius);
 - 5) charakteryzuje polską muzykę romantyczną i jej reprezentantów (Fryderyk Chopin, Henryk Wieniawski, Stanisław Moniuszko, Ignacy Jan Paderewski, Władysław Żeleński, Zygmunt Noskowski);
 - 6) zna pojęcia: kantylena, tempo rubato, transkrypcja fortepianowa, wirtuoz, uwertura koncertowa, muzyka programowa, leitmotiv, szkoła narodowa, instrumentacja.
8. Muzyka XX i XXI wieku. Uczeń:
- 1) charakteryzuje muzykę w kontekście estetyki epoki – wymienia i opisuje wybrane style i techniki muzyki XX i XXI w.: impresjonizm, ekspresjonizm, dodekafonia, serializm, punktualizm, neoklasycyzm, nawiązania do jazzu, folklorystyka, witalizm, aleatoryzm, sonoryzm, muzyka elektroakustyczna, improwizowana, multimedialna, performance;
 - 2) wymienia środki wykonawcze muzyki XX i XXI wieku i opisuje: fortepian preparowany, fale Martenota, organy Hammonda, syntezator (Mooga), zastosowanie taśmy magnetofonowej, instrumenty elektroakustyczne i elektroniczne;
 - 3) wymienia i charakteryzuje twórczość kompozytorów: Claude Debussy, Maurice Ravel, Aleksander Skriabin, Arnold Schönberg, Siergiej Prokofiew, Igor Strawiński, Béla Bartók, Siergiej Rachmaninow, Dymitr Szostakowicz, Manuel de Falla, George Gershwin, John Cage, Olivier Messiaen, Pierre Boulez, Karheinz Stockhausen, Steve Reich, Gerard Grisey, Kaija Saariaho, Thomas Adès i in.;
 - 4) omawia polską muzykę XX wieku i jej twórców, dokonując klasyfikacji zgodnie ze stylami i kierunkami: Mieczysław Karłowicz, Karol Szymanowski, Grażyna Bacewicz, Witold Lutosławski, Andrzej Panufnik, Tadeusz Baird, Kazimierz Serocki, Wojciech Kilar, Henryk Mikołaj Górecki, Krzysztof Penderecki, Eugeniusz Knapik, Aleksander Lasoń, Andrzej Krzanowski, Paweł Szymański, Hanna Kulenty, Paweł Mykietyn, Agata Zubel i in.;

- 5) zna pojęcia: skala całotonowa, atonalność, technika dwunastotonowa (dodekafonia), seria, polirytmia, polimetria, politonalność, klaster;
- 6) zna pojęcia: pokolenie 1933, pokolenie 1951/pokolenie Stalowej Woli, festiwal Warszawska Jesień, festiwal Młodzi Muzycy Młodemu Miastu w Stalowej Woli; potrafi wskazać kompozytorów polskich tworzących obecnie, korzystając z pomocy internetu.

II. Analiza i interpretacja dzieł muzycznych. Uczeń:

- 1) zna podstawowe terminy i pojęcia właściwe dla opisu i zrozumienia wybranych dzieł muzycznych;
- 2) nazywa i porządkuje główne nurty, gatunki i style muzyczne, wskazuje formy wypowiedzi artystycznej spoza tradycyjnej klasyfikacji, uzasadniając swoją wypowiedź;
- 3) zna konteksty kulturowe i naukowe powstawania muzyki;
- 4) dokonuje analizy percepcyjnej, uwzględniając:
 - a) elementy muzyki,
 - b) podstawowe techniki kompozytorskie,
 - c) cechy stylów muzycznych,
 - d) strukturę gatunków i form muzycznych, ich zmiany i rozwój,
 - e) funkcje: np. religijna, społeczna, użytkowa, artystyczna i in.;
- 5) rozpoznaje cechy stylistyczne utworu reprezentującego określoną epokę muzyczną;
- 6) potrafi odnaleźć konotacje między dziełami dawnymi a obecnymi we współczesnej kulturze popularnej, np.:
 - a) śpiew gregoriański – zespół *Gregorian*,
 - b) H. Purcell, *Dydona i Eneasza* (basso ostinato) – Elton John, *Sorry, Seems to be the Hardest Word*,
 - c) J. Pachelbel, *Kanon D-dur* – Coolio, *C U When U Get There*,
 - d) J. S. Bach, *Preludium C-dur* (DWK) – Ch. Gounod, *Ave Maria*,
 - e) J. S. Bach, *Aria na strunie G z III Suty Orkiestrowej G-dur* – Procol Harum, *A Whiter Shade of Pale*,
 - f) J. Brahms, *III Symfonia F-dur* – Carlos Santana, *Love of my Life*,
 - g) R. Wagner, *Tristan i Izolda* (leitmotiv) – J. Williams, *Marsz Imperialny z sagi Gwiezdne wojny*,
 - h) S. Rachmaninow, II część z *II Koncertu fortepianowego c-moll op. 18* – Celine Dion, *All by Myself*,
 - i) S. Prokofiew, *suita Porucznik Kiże* – Sting, *Russians*.

III. Tworzenie wypowiedzi związanych z historią i kulturą muzyczną. Uczeń:

- 1) wypowiada się w formie ustnej (np. dyskusja, prezentacja, debata) i/lub pisemnej (np. esej, referat) o dziełach muzycznych w oparciu o podstawową terminologię;

- 2) przybliżyć twórczość i działalność przedstawicieli różnych obszarów kultury muzycznej, np. dyrygent, leader zespołu, koncertmistrz, reżyser spektaklu muzyczno-teatralnego, kompozytor, wykonawca, wirtuoz, primadonna, primabalerina, performer, klezmer, muzykant, pieśniarz;
- 3) interpretuje i odczytuje w kontekście dokonań epoki wybrane dzieła muzyczne;
- 4) formułuje logiczną wypowiedź na temat dzieł, form, gatunków, stylów, technik i twórców muzycznych, uwzględniając zależności między nimi w kontekście: genezy, przeobrażeń, porównań.

Warunki i sposób realizacji

Realizacja przedmiotu historia muzyki wymaga uwzględnienia następujących warunków:

- 1) uwzględnienia wszystkich trzech celów głównych niniejszej podstawy w sposób łączny, równoległy, traktując jako wzajemnie się uzupełniające i przenikające;
- 2) stałego motywowania i zachęcania do podejmowania wysiłku uczenia się i samodzielnego zdobywania wiedzy ze zwróceniem uwagi na rolę internetu w tym zakresie;
- 3) budowania umiejętności wypowiedzania się w formie ustnej i pisemnej, jako sposobu komunikowania i dzielenia się wiedzą oraz jako formy sprawdzania wiadomości i umiejętności ucznia;
- 4) odpowiedniego doboru programu nauczania i strategii edukacyjnej, właściwej dla poziomu zdolności, umiejętności, wiadomości i preferencji uczniów.

Punktem wyjścia do rozumienia materiału dydaktycznego omawianego na lekcji jest zachęcanie uczniów do społecznego uczenia się – spotkań w grupach roboczych, dyskusyjnych, współtworzenia projektów edukacyjnych, uczestniczenia w lokalnym życiu muzycznym: udział w koncertach organizowanych w ośrodkach kultury, filharmoniach.

Komentarz do podstawy programowej przedmiotu historia muzyki

Liceum i technikum

dr hab. Maciej Kołodziejcki

Historia muzyki w szkole ponadpodstawowej (liceum, technikum) realizowana jest jedynie w zakresie rozszerzonym fakultatywnym. Przedmiot ten może być rozpatrywany autonomicznie i realizowany jedynie na płaszczyźnie zjawisk muzycznych w nawiązaniu do problematyki opisu i periodyzacji dziejów muzyki od czasów najdawniejszych do współczesnych, jak również – co zależy od sposobu ujmowania tych zjawisk i podejścia dydaktycznego nauczyciela – być przedstawiany i omawiany na tle zmian zachodzących w innych dziedzinach wiedzy⁴. Zdaniem Anny Brożek, historia muzyki jest szczególną dziedziną nauki ze względu na jej naturę **ontologiczną i aksjologiczną** opisując w istocie **historię utworów muzycznych**⁵, dlatego szczególny nacisk interpretacyjny podstawy programowej kładzie się na **stuchanie, opis i analizę dzieł muzycznych**. Historia muzyki ujmowana „szkolnie” nie jest historią wszystkich utworów muzycznych, ile **wielkich i reprezentatywnych dzieł muzycznych**, czyli takich, które reprezentują szczególną wartość artystyczną i strukturalną, a więc należą do pewnego kanonu⁶ (wzoru, listy o szczególnym znaczeniu).

Cele kształcenia tego przedmiotu obejmują (I) zagadnienia muzyki w ujęciu historycznym, a więc analizie poddane zostaną głównie **język muzyki, jej właściwości i charakterystyka** oraz **periodyzacja**, czyli podział na okresy, fazy, epoki, (II) **analizę i interpretację dzieł muzycznych** oraz (III) **tworzenie wypowiedzi związanych z historią i kulturą muzyczną**.

Podstawowym zadaniem nauczyciela (którego idealną sylwetkę, jako wrażliwego i muzycznego artysty, mądrego i sumiennego dydaktyka oraz spontanicznego i pomysłowego społecznika nakreśliła Elżbieta Szubertowska⁷) jest zaproponowanie uczniom najważniejszych i charakterystycznych obszarów wiedzy o dziejach muzyki i odpowiednie metodyczne zaadaptowanie jej treści do specyficznego środowiska uczenia się danej szkoły w kontekście korzyści poznawczych i kształcących płynących z nauczania i uczenia się tego szczególnego przedmiotu.

We właściwej realizacji podstawy programowej z historii muzyki należy wziąć pod uwagę liczne, niżej wymienione wskazówki:

⁴ Zob. więcej: A. Mrygoń, *Historia muzyki*, [w:] *Encyklopedia Muzyki*, red. A. Chodkowski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001, s. 362–364.

⁵ A. Brożek, *Historia muzyki oczyma metodologa*, „*Zagadnienia Naukoznawstwa*”, 4 (202) 2014, s. 313.

⁶ Tamże, s. 317.

⁷ E. Szubertowska, *Nauczyciel muzyki jako artysta, dydaktyk i społecznik*, [w:] *Wartości w muzyce 3. Zarys współczesnych kierunków badań nad wartościami w muzyce*, UŚ, Katowice 2010.

- wybór właściwego bądź napisanie własnego programu nauczania z odpowiednio wyważonym rozkładem materiału nauczania służącym optymalnemu organizowaniu procesów nauczania i uczenia się historii muzyki przez uczniów i przyswajaniu wiedzy historyczno-muzycznej, rozumieniu zjawisk muzycznych i rozwijaniu percepcji muzycznej, prowadzące z kolei do zwiększenia gotowości przystąpienia do egzaminu maturalnego z tego przedmiotu i ewentualnie podjęcia studiów na kierunkach humanistycznych (np. muzykologia, teoria muzyki),
- rozwijanie motywacji uczniów do **samodzielnego** (lub grupowego, w zależności od określonego profilu inteligencji społecznej i muzycznej) i **świadomego uczenia się** w celu pojmowania zagadnień będących częścią dziejów muzyki oraz realizacji zadań edukacyjnych wynikających z założeń tego przedmiotu, a w związku z tym z rozwijaniem umiejętności rozwiązywania zadań (problemów) dotyczących historii i kultury muzycznej w oparciu np. źródła dźwiękowe, podręczniki, encyklopedie, specjalistyczną literaturę przedmiotu, źródła internetowe itp.),
- **odpowiednie rozłożenie treści nauczania** tak, aby w sytuacji niedostatku czasu dla nauczania bezpośredniego w klasie skierować proces edukacyjny **na samodzielną aktywność umysłową, a więc świadomy wybór, opracowywanie i opanowywanie zagadnień będących w kręgu zainteresowania historii muzyki**. To samo dotyczy poznawania dzieł muzycznych poza formalnymi lekcjami, we własnym zakresie (przy dostępności do multimedii),
- uświadomienie faktu, że wiedza historyczna stanowi jedynie tło dla konkretnych przykładów dzieł muzycznych, które **tworzą punkt wyjścia do (z)rozumienia muzyki w jej kontekstach trwałości i zmienności** (formotwórczej, cywilizacyjnej, kulturowej, historycznej itp.). Ideę naczelną w procesach poznawczych stanowią metody dochodzenia do wiedzy polegające na deskrypcjach, analizach formalnych, wartościowaniu, ocenianiu i dyskusji. Akcentuje się aktywne słuchanie muzyki ze śledzeniem zapisu nutowego (łatwiejszych kompozycji) w celu sprzężenia aparatu słuchowo-wzrokowego,
- **wskazówki metodyczne i interpretacyjne przedstawione przez nauczycieli podczas lekcji mogą służyć jako punkt wyjścia do pogłębionych dyskusji, analiz, interpretacji i wyczerpujących wypowiedzi uczniowskich**. Utrwalenie treści pozwoli uczniom na jakościowo lepsze zrozumienie i docenienie ponadczasowej i uniwersalnej formy, jaką jest muzyka w ujęciu historycznym,
- należy zdecydować, **które treści z podstawy programowej będą przedmiotem nauczania bezpośredniego w klasie, a które elementy (głównie ze względu na skalę trudności) i w jakiej kolejności mogą być uznane (w kontekście indywidualnych predyspozycji uczniów) za możliwe do opanowania poza formalną edukacją w szkole**. Inaczej mówiąc, należy zdecydować co? komu? ile? kiedy? jak długo? – można przeznaczyć do samodzielnego studiowania. Zaleca się uczniom korzystanie ze **źródeł stricte muzycznych** (np. utwory muzyczne w różnych interpretacjach) i **źródeł pośrednich** (literackich biograficznych, ikonograficznych, historiograficznych itp.),

- należy poddać rozwadze **kolejność wprowadzania treści z historii muzyki** i potrafić ją uzasadnić z punktu widzenia realizacji wymagań podstawy programowej,
- należy **spożytkować wiedzę o uczniach, ich zdolnościach i umiejętnościach muzycznych oraz predylekcjach** (np. jeśli ktoś z uczniów pobierał naukę gry na fortepianie lub innym instrumencie klasycznym) w celu głębszego zrozumienia zagadnień będących przedmiotem zainteresowania historii muzyki głównie z tego względu, że najlepszym **sposobem poznania muzyki jest kontakt z jej dziełami na „żywo”**,
- bez względu na to, na którym elemencie historii muzyki nauczyciel skupia swoją uwagę aktualnie, **należy zwiększyć wysiłki dydaktyczno-wychowawcze na jednakowym czynnym udziale wszystkich uczniów w omawiany materiał**, niezależnie od zdolności, wiadomości, umiejętności i wcześniejszych doświadczeń muzycznych, bowiem każdy kontakt z muzyką stwarza szansę na emocjonalne zaangażowanie, co stanowi „zapalnik krystalizujący” i możliwość pogłębienia zainteresowania studiowanym przedmiotem,
- należy, jeśli to możliwe, **wykorzystywać różnorodność kulturową uczniów** i zachęcać do dzielenia się ich własnymi **biografiami i kulturowym doświadczeniem muzycznym**, ponieważ świat kultury najlepiej poznaje się poprzez społeczne uczenie się. Ten postulat, chociaż trudny w realizacji staje się już oczywistym faktem w większych miastach, a odkrywanie innych kultur (poza zachodnią) w kontekście historii muzyki unaocznia szansę poznawania wiedzy z zakresu tradycji, gatunków, stylów i otwiera uczniów na nowe wrażenia dźwiękowe,
- należy używać argumentu **„specyficznej przestrzeni do rozkoszowania się muzyką i jej historią”**, ponieważ wyłącznie opowiadanie o muzyce i jej odtwarzanie w klasie szkolnej raczej nie wzbudzi szczególnego zainteresowania uczniów. Zamiast tego należy skorzystać z uprzejmości (nawet mniej znanych) artystów muzyków (instrumentalistów, dyrygentów), którzy mogliby zaprezentować fragmenty swojej twórczości (lub interpretacji) utworów muzycznych będących przedmiotem zainteresowania programu nauczania historii muzyki,
- **należy tak nauczać historii muzyki, aby uczniowie mogli ją samodzielnie odkrywać poprzez doświadczanie jej różnorodności** (stylów, form, środków instrumentacji itp.) i obserwację elementów jej przenikania do współczesności w postaci kompozycji znanych z wielkich produkcji filmowych (np. *leitmotiv* R. Wagnera w muzyce Johna Williamsa do filmu *Gwiezdne wojny* czy *Polonez* Wojciecha Kilara w filmie *Pan Tadeusz*). Ważne są także opisywane w treści podstawy tzw. **konotacje między dziełami dawnymi a obecnymi we współczesnej kulturze popularnej** (np. Warren G. & Sissel w „Prince Igor” wykorzystuje motyw „Tańców połowieckich” z opery „Książę Igor” Aleksandra P. Borodina),
- przy okazji spotkań z reprezentantami kultury i sztuki muzycznej, dobrze jest **umożliwiać uczniom poznawanie wytworów kultury** (np. zapisów dzieł muzycznych) w celu podkreślania wartości i piękna muzyki oraz kontaktu z nią (bezpośrednio

- i pośrednio, obcowanie z zapisem nutowym podczas słuchania utworów muzycznych, obserwacja pracy dyrygenta podczas prób lub koncertów),
- **słuchanie muzyki powinno obejmować nie tylko czynności rozpoznawania konkretnych dzieł muzycznych, ale także służyć rozwijaniu podstawowych umiejętności percepcyjnych** (rozpoznawanie charakterystycznych rytmów i melodii, harmonii, dynamiki, instrumentów, rozróżnianie trybów, ciekawych rozwiązań nakładania się barw instrumentów w muzyce, np. w Bolero M. Ravela,
 - należy zadbać o konsekwentne **stosowanie specjalistycznej terminologii muzycznej**, np. w rozmowach o muzyce (linia melodyczna, poprzednik, następnik, dynamika, polifonia, kontrapunkt itd.),
 - należy **stosować różne metody sprawdzania wiedzy i umiejętności z zakresu historii muzyki** (ustne, pisemne, projektowe) włączając także testowanie (słuchowe) i większe formy pisemne (np. eseje),
 - dobrze, jeśli niektóre obszary historii muzyki nauczyciel będzie rozpatrywał z pewnych perspektyw, np. **cech języka muzycznego charakterystycznego dla epoki, sposobów wykonywania muzyki** czy wręcz z punktu widzenia elementów muzyki, np. **rytmu** (metrum, tempo), **melodii** (wysokość dźwięku, notacja, tonalność, skala, tonacja) i **harmonii** (budowanie harmonii, konsonanse i dysonanse, zmiany harmoniczne), ponieważ to ukazuje muzykę w czasoprzestrzeni w kontekście zmian widzenia przez kompozytorów jej głównych elementów,
 - **zachęca się do estetycznej interpretacji muzyki poprzez np. poszukiwanie kolorytu w muzyce**. To może ukazać bogatą różnorodność dzieł na przestrzeni wieków w kontekście powstawania nowych instrumentów i ich ewolucji brzmieniowej,
 - pracownie muzyczne szkół ponadpodstawowych powinny być **odpowiednio wyposażone**, powinny w nich znajdować się między innymi: rzutnik multimedialny, ekran i tablica multimedialna, sprzęt do odtwarzania, nagrywania i nagłaśniania dźwięku, komputer z oprogramowaniem muzycznym (np. edytory tekstu muzycznego itp.) i z dostępem do internetu, biblioteka muzyczna (przykładowe nuty, śpiewniki, podręczniki), fonoteka (płyty CD z nagraniami) i filmoteka (płyty DVD z nagraniami),
 - placówka szkolna **powinna stwarzać warunki do obcowania z muzyką „na żywo”** poprzez udział uczniów w koncertach i spektaklach muzycznych, przedstawieniach i audycjach muzycznych, lekcjach w salach koncertowych, szkołach muzycznych i muzeach itp.

